

Савчук Катерина Юріївна

студентка

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Савчук Екатерина Юрьевна

студентка

Института прокуратуры и уголовной юстиции

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Savchuk Katerina

Student of the

Institute of Public Prosecutor and Criminal Justice of the

Yaroslav Mudriy National Law University

СПЕЦИФІКА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ДОГОВОРІВ

СПЕЦИФИКА ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ ПУБЛИЧНЫХ ДОГОВОРОВ

SPECIFIC OF CIVIL LEGAL REGULATION OF PUBLIC AGREEMENTS

Анотація. В статті досліджено питання сутності публічного договору як особливого цивільно-правового договору. Також висвітлено особливості його застосування у зв'язку з проблемами взаємодії імперативних та диспозитивних норм в цивільному праві та узгодження приватних інтересів з публічними. Проведено розмежування між публічним договором і договором приєднання які мають однакову на перший погляд природу.

Ключові слова: публічний договір, свобода договору, споживач, підприємець.

Аннотация. В статье исследованы вопросы сущности публичного договора как особого гражданско-правового договора. Также освещены особенности его применения в связи с проблемами взаимодействия императивных и диспозитивных норм в гражданском праве и согласования частных интересов с общественными. Проведено разграничение между публичным договором и договором присоединения имеющих одинаковую на первый взгляд природу.

Ключевые слова: публичный договор, свобода договора, потребитель, предприниматель.

Summary. The article explores the nature of the public contract as a special civil law contract. Also features of its application in connection with problems of interaction of imperative and dispositive norms in the civil law and the coordination of private interests with public are also highlighted. There is a distinction between a public contract and an accession agreement which have the same nature at first glance.

Key words: public contract, freedom of contract, consumer, entrepreneur.

Постановка проблеми. Серед новел Цивільного кодексу України особливе місце займає публічний договір. Його спрямованість на захист споживача та фактичне обмеження принципу свободи договору ставлять його на окреме місце в системі цивільно-правових договорів [1]. Тому важливим кроком є дослідження феномена «публічного договору» в контексті розвитку принципу свободи

договору та договірної права України, а також врахування публічних інтересів при регулюванні приватно-правових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання щодо визначення сутності та особливостей публічного договору досліджували науковці-цивілісти — В. І. Дрішлюк, С. М. Бервено, та інші. Проте більшість цих праць мали фрагментарний характер.

Метою даного дослідження є з'ясування сутності публічного договору, його ознак та особливостей застосування.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 633 ЦК України публічним визнається договір, в якому одна зі сторін — підприємець взяла на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до неї звернеться [2].

Публічність здійснюваної підприємцем діяльності треба розуміти, виходячи із цілей введення в законодавство ст. 633 ЦК України — захисту слабкої сторони в економічних відносинах. Одним з факторів, який має свідчити про публічність діяльності підприємця, є монополічне становище, яке може означати, що споживач не має можливості придбати товар (роботу, послугу) в іншого суб'єкта підприємницької діяльності.

Однією з підстав для застосування правил публічного договору у випадку, коли підприємець не укладає договори прямо названі в законі як публічні і не є монополістом на ринку, служить критерій публічної діяльності — здійснення підприємцем систематичної діяльності у відношенні необмеженого кола осіб (кожного, хто до нього звернеться).

Стаття 633 ЦК України містить перелік видів діяльності, яка законодавцем віднесена до категорії публічної, — роздрібна торгівля, перевезення транспортом загального користування, послуги зв'язку, медичне, готельне, банківське обслуговування. Однак цей перелік не є вичерпним. Законодавець у ч. 1 ст. 633 ЦК України ставить слово «тощо», що припускає ситуацію, коли публічним договором можуть бути й інші, не названі у ст. 633 ЦК України, види договорів. Виходячи з вищевказаного, можна дійти висновку, що публічним договором може бути договір, який або вказаний як публічний у законодавстві (договір прокату — ст. 787 ЦК України, договір побутового під'яду — ст. 865 ЦК України), або відповідає вимогам, встановленим у ст. 633 ЦК України, і за своєю суттю є публічним. Публічний характер інших договорів може впливати з їхньої суті. До таких договорів можна віднести договір на постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу (ст. 714 ЦК України).

Слід також відмітити, що застосування правил ст. 633 ЦК України повинно здійснюватися за умови присутності у підприємця й інших ознак діяльності, окрім публічної, які містяться в цій статті. До таких ознак можна віднести:

- наявність серед суб'єктів публічного договору сторони — підприємця (юридичної або фізичної особи). Законодавець визначив публічний договір як один із видів договорів, укладення яких є обов'язковим хоча б для однієї із сторін, яка, як правило є монополістом на ринку задоволення тих чи інших потреб споживачів;
- укладення підприємцем договору з кожним контрагентом, що до нього звертається;

- неправомірність відмови від укладення договору за наявності можливості надання споживачеві відповідних послуг;
- заборона надання переваги одному контрагенту перед іншим, крім випадків, встановлених законодавством;
- обов'язок надання послуг, виконання робіт або продажу товарів на однакових умовах для всіх контрагентів, за винятком випадків, встановлених законодавством України;
- відповідність умов договору правилам, встановленим законодавством;
- можливість визнання умов договору нікчемними або обов'язок відшкодувати завдану споживачу шкоду як відповідальність підприємця при порушенні вимог, встановлених законодавством України при укладенні публічного договору [3].

Порядок укладання публічних договорів, на відміну від договорів, які укладаються на підставі вільного волевиявлення сторін, має ряд особливостей. Умови договору: ціна товару, роботи, послуги, порядок передачі товарів (робіт, послуг) та інші умови — визначаються лише зобов'язаною стороною та є однаковими для всіх споживачів, виняток з окремих категорій споживачів встановлюється лише законом. Зобов'язана сторона не може відмовити в укладанні публічного договору. Однак закон встановлює таку заборону з винятком.

Договір укладається за наявності можливості надати споживачу відповідні товари, послуги, виконати для нього відповідні роботи (ч. 4 ст. 633 ЦК України). На практиці виникає запитання: на кому лежить обов'язок довести відсутність чи наявність можливості укласти публічний договір? Такий обов'язок доведення можливості чи відсутності можливості передати споживачу товар, виконати роботи, надати послуги покладають на підприємця.

В юридичній літературі на підставі закону «Про захист прав споживачів» до публічних договорів відносять цілу низку цивільно-правових договорів, що включають типові умови. Їх поділяють на типові, взірцеві, примірні. Деякі автори визнають за доцільне стосовно типових, примірних, взірцевих договорів та договорів без назви, що затверджені та належно зареєстровані як нормативно-правові акти, застосовувати термін «нормативні договори» [4]. Більшість цих нормативних (типових) договорів є публічними. Наприклад, публічні типові договори в сфері комунальних послуг: типовий договір про надання населенню послуг з водо-, теплопостачання та водовідведення, типовий договір про користування електроенергією.

Укладення публічного договору регулюється загальними правилами щодо укладення договорів. Публічний договір укладається шляхом направлення оферти та її акцепту. Пропозиція укладення договору може направлятися як зобов'язаною стороною, так і слабкою стороною. Обов'язок дотримання рівних

умов при укладенні договорів зумовлює ситуацію, коли оферту, як правило, направляє зобов'язана сторона [1].

Необхідно відмітити, що публічні договір має правову природу подібну до договору приєднання, а публічні нормативні договори є взагалі, як правило, договорами приєднання. Однак сфера застосування договору приєднання значно ширша договору публічного.

Головні відмінності між договорами полягають в такому:

1. Предмет договору — публічний договір регулює діяльність підприємця з продажу товарів, виконання робіт або надання послуг, на які поширюється його режим, договір приєднання — будь-які зобов'язання, щодо яких існує домовленість сторін.

2. Публічний договір зобов'язує підприємця укласти договір з кожним, хто до нього звернеться. Договір приєднання не передбачає обов'язковості укладення договору.

3. В договорі приєднання дискримінація слабкої сторони в її правовому становищі може відбуватися щодо сторони, яка пропонує умови договору. В публічному договорі дискримінація споживача може відбуватися щодо інших споживачів.

4. Умови договору приєднання розробляються однією стороною і приймаються іншою в цілому. Умови публічного договору можуть бути узгоджені сторонами за умови дотримання підприємцем принципу рівних умов для всіх споживачів та виконання приписів законодавства.

5. Правові наслідки для зобов'язаної сторони в договорі приєднання пов'язано з обов'язком

змінити умови договору або розірвати його. В публічному договорі такі наслідки для підприємця пов'язані з відшкодуванням збитків. Крім того, умови договору, що не відповідають вимогам закону (ч. 2 і ч. 5 ст. 633 ЦК України), визнаються нікчемними [5].

Відмінність договору приєднання і публічного договору не виключають їх спільного використання, оскільки вони доповнюють один одного і встановлюють додаткові правові гарантії для більш слабкої сторони.

Висновок. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі попередні висновки. Мета публічного договору — захист «слабкої» сторони в договорі (споживача) і встановлення в економічних правовідносинах фактичної, а не юридичної рівності сторін. Проблеми публічного договору пов'язані з проблемами взаємин приватних і публічних інтересів, імперативних і диспозитивних норм у цивільному праві, з питаннями про роль держави в економіці. Для публічного договору важливо правильно встановити межу, коли приватні інтереси повинні бути урізані на користь публічних.

Необхідно відмітити, що при застосуванні на практиці умов публічного договору виникають проблеми, спричинені недосконалістю його правового регулювання, а тому виникає нагальна потреба в законодавчому закріпленні найбільш поширених публічних договорів з надання побутових послуг (медичних, комунальних, готельних, сервісних) та поширення режиму публічності на так звані нормативно-правові договори, що опосередковують приватні інтереси особи.

Література

1. Бервено С. М. Проблеми договірної права України. — К.: Юрінком-Інтер, 2006. — 389 с.
2. Цивільний кодекс України / Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44.
3. Дрішлюк В. І. Особливості регламентації публічних договорів за цивільним законодавством України / В. І. Дрішлюк // Актуальні проблеми держави і права. — 2007. — № 33. — С. 206–209. — Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v33/41.pdf>
4. Шевченко Я. М. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / [Я. М. Шевченко, Ю. В. Білоусов, О. В. Дзера та ін.]; за заг. Редакцією Шевченка Я. М. — К.: Ін Юре, 2004, — С. 896.
5. Дрішлюк В. І. До питання про ознаки публічного договору / В. І. Дрішлюк // Університетські наукові записки. — 2007. — № 1. — С. 114–116. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2007_1_18